

Ræða vegna Norræna lýðskólans, flutt 1964

Bjarni Benediktsson – Stjórnámál – Norræn lýðskóli – Noregi – Norðurlöndum – Atlantshafsbandalag

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Ræður og greinar 1949-1964
Askja 4-3, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

þessu brenns dagslegro
at hvarða, nammast
á þess að
frá sagnan sé
vent.

eru helst
á rólleir í
því sambandi

Þýðing
laga

saman batnandi, þá er þess oft getið í
bréfum ^{frá} á fyrri hluta 19. aldar, ~~á þess að~~
sérstök tilfinningu séu talin, að fátæklingar
hafi dáið úr ófeiti p.e.a.s. horfallið.

Á þessari lýsingu heyrir þið, að ytri
aðstæður á þessu landi, sem lengi var einangrað
voru þýsna erfiðar. Stjórnarhætti ^þ bættu ekki
úr. Á síðustu áratugum þjóðveldisins komu
upp magnaðar innbyrðis deilur, sem lyktu
með því að landið komst undir Noregs konung
1262. Síðar 1380, varð Danakonungur konungur
beggja, bæði Noregs og Íslands, og hélt
konungsdæmi þangað til lýðveldið var stofnað
1944. Dönsk áhrif á stjórn landsins fóru
minnkandi og 1874, þegar Alþingi fékk
löggjafarvald, 1904, þegar innlend þingræðis-
stjórn komst á og 1918, þegar fullveldi var
viðurkennt, þó að konungssamband ásamt nokkrum
öðrum sameiginlegum málum héldist. Það
verður að segjast, að án nokkurs biturleika
eða ásökunar, að sambandið við Noreg og
Danmörku varð Íslandi ekki til góðs. Í
sögunni standa einkanlega tvær athafnir upp
úr, sem Íslendingar telja mjög hafa horft til
ills. ^Þ Valdboðið, sem beitt var, þegar siðabót
var innleidd á 16. öld og þar með yfirtaka
konungs á öllum kirkjueignum, og ^Þ öðru lagi
verzlunareinokunin, sem talið er að hafi
gengið ^{af höll} þess landsmönnum en jafnvel nokkur
náttúruáhrif, sem þeir urðu að þola.

Nú á dögum þessa menn sér grein fyrir,
að þessu sambandi hafi verið gerðar í
Einkaskjalasafni Bjarna Benediktssonar © Borgarskjalasafn Reykjavíkur

góðum tilgangi, þær miðuðu ekki að því að gera landsmönnum illt heldur voru í samræmi við hugmyndir þeirra tíma.

Almenningur annars staðar varð og að þola svipaðar álögur af hálfu valdamanna. En sá er þó munurinn, að þar voru eignir og afrakstur einungis fluttur til í sama landi, ~~þar~~ er var allt flutt burtu, sem hægt var að flytja, svo að landið stóð ^lalslaust og rúði eftir.] Eins og ég segi, þá var þetta ekki í illum tilgangi gert. ~~Kraun og véru~~

þarf ekki annað en að ferðast ~~um~~ ^{og} um Danmörku og Ísland, sjá hina gersamlega ólíku aðstæður til þess að skilja, hversu vonlaust það var að ætla að stjórna Íslandi svo vel færi á þeim dögum frá Kaupmannahöfn, ^{þessa} ~~þá~~ tók margar vikur að komast í milli og var þó helzt ekki gerlegt nema að sumarlagi.

get og um þat

. Eins og ég segi þá hef ég þetta ekki upp til ásökunar heldur sem einfaldar staðreyndir, er menn verða að þekkja til að skilja sögu og afstöðu Íslendinga.] Frélsishreyfingar 19. aldar, sem leiddu til afnáms einveldis í Danmörku, bárust einnig hingað. Smám saman varð sú breyting á stjórnarhögum, sem ég rakti. En samfara þeirri breytingu, að nokkru leyti sem afleiðing hennar en að nokkru vegna breyttra tíma, þá byrjaði nútíma tækni að hefja innreið sína, ~~ef svo~~ ~~þá segja~~ um síðustu aldamót og um svipað leyti ^{vorum þess}

samtök til að vinna að lífskjarabótum og
~~er~~ má nefna samvinnufélög, verkafélög,
hlutfélög, sem m.a. áttu þátt í því að
gera siglingar innlendar, kaupa nýttísku
fiskiskip til landsins o. s. f. v. Allt
hefur þetta gerzt nokkurn veginn samtímis
og ~~það~~ ^{langsamlega} mestu leyti á þessari öld.
Þá var í fyrsta skipti farið að byggja hús
úr varanlegu efni, annaðhvort ^{de} timbri eða
steinsteypu í stað torfs áður, og hafði
leitt til þess að hver kynslóð varð að endur-
nýja húsakost sinn og fólkið lifði í því,
sem erlendir menn þ.á. m. frá Norðurlöndum,
kölluðu moldarkofa.

Allar hafa þessar breytingar haft í
föð með sér, eins og þið munuð kynnast af
eigin sjón af dvöl ykkar hér, að nú er ekki
ýkja mikill munur á ytri lífskjörum Íslendinga
og annars staðar á Norðurlöndum. Fólksfjölgun
er nú svipuð, barnadauði mun t.d. vera hvergi
lægri en einmitt á Íslandi. Öll fólks-
fjölgun hefur orðið við sjávarsíðu, svo að
beinlínis hefur fækkað þeim, sem að landbúnaðar-
störfum vinna. Þeir framleiða samt mun
meira en áður var gert af fleira fólki.

Mest munar um ^{að} fiskveiðar eru nú stundaðar
með nýttísku tækjum umhverfis allt land, þó að
mestur afli berizt að hér að vetrinum ~~er~~ ^{við}
suðvesturland og að sumri um norðausturland,
ef síldveiði heppnast. Fyrir fiskveiðarnar
hefur stækun fiskveiðilandhelgi úr þremur
mílum, ^{þessa} ~~er~~ erlendum mönnum var einnig heimilt
að veiða inn í flóum hér upp undir landstein
eins og

fyrir utan Reykjavík, í tólf mílur ásamt
nýjum grunnlínunum ^{sem} friða ekki einungis alla
firði og flóa heldur stór hafsvæði, haft
mjög mikla þýðingu.

Þá hefur virkjun vatnsafls ekki einungis
orðið til léttis með því að veita ljósi og
hita inn á heimilin heldur einnig orðið
undirstaða ^{meðburð} ~~slúss~~ iðnaðar, sem þó er að
mestu ætlaður ~~einungis~~ til innanlands
notkunar. Vísir að stóriðnaði má telja
áburðarverksmiðju og sementsverksmiðju.

Þá er nú, gagnstætt því sem fyrir
nokkrum áratugum var, öll verzlun, siglingar
og nú á dögum flug í höndum innlendra manna
og hefur jafnvel í fluginu tekizt að ná
nokkrum alþjóðlegum flutningum milli Evrópu
og Ameríku.

Deim, sem ferðast um landið, verður
brátt ljóst að margt er ógert og vegir verri
en skyldi, en þó hlýtur hann að undrast
hversu miklu hefur verið áorkað á stuttum
tíma í jafnstóru landi af svo fáum íbúum.

Þess vegna spyrja þá hvernig slíkt megi verða.
Sumir slá því föstu, að Íslendingar hljóti
að fá leigu fyrir bækistöðvar þær, sem
Bandaríkjamenn hafa hér á landi í umboði
Atlantshafsbandalagsins. Slíkt er algjör
misskilningur. Þátttaka okkar í Atlants-
hafsbandalaginu felst einmitt í því, að við
látum land undir nauðsynlegar stöðvar
ókeypis af hendi, tökum hvorki skatta af líðinu
né tolla af nauðsynjum þess. ~~Hafsvægis~~

Reykjavík er
á mestu hitul
met hveru hita og
verulegum hluti
hitans hefur fengið
með borunum í um
míttri sjálfri hluti
borgarinnar. Má jafna
því til þess að hún
hefti fundist gullnáms
og er þó ráðgjafi
að hitaorkan virðist
ekki eyðast, þó hún
sé tekið.

þátttöku í Atlantshafsbandalaginu og varnarsamningi við Bandaríkin. Hvort tveggja er að vísu nokkuð umdeilt innanlands en lang-flestir telja og reynslan hefur staðfest, að þetta hefur ekki skapað hættu fyrir sjálfstæðis^h heldur er örugg stoð þess.

Með batnandi friðarhorfum lítum við með bjartsýni fram í tímann. Það er sannfæring okkar, að mun léttara verði að ~~þess~~ ^{þess} í landinu eftir því sem fólkinu fjölgar. Ræktunarmöguleikar eru miklir, fiskveiðar er enn hægt að auka, þótt þar séu nokkur takmörk á. Virkjun vatnsaflsins er rétt að hefjast og hinn mikli hiti, sem er í hverunum, er ~~þess~~ að mestu ónýttur. enn. Þarna eru ~~þess~~ auðlindir, sem að góðu gagni geta komið til að skapa okkur meira öryggi þegar tíma líða en við höfum hingað til átt við að búa. ~~Þess~~ er þó ^{þess} ~~þess~~ að minnast þess, að eldgos geta hvenær sem er brotizt út, eg hafís umlokið landið ^{er} nýtt kuldatímabil hafizt. Nú er einangrunin úr sögunni ~~þess~~ innanlands og við umheiminn svo að þau óhöpp, sem áður virtust óviðráðanleg, vaxa mönnum nú ekki svo mjög í augum a.m.k. ekki fyrirfram.

Hvað um hina íslenzku menningu? Er hún ekki komin að því að tortímast? Íslendingar í þann veginn að glata tungu sinni og þjóðerni?

Hér er því til að svara að hinar gömlu

Í þessu
menningu.

samskipta, eftir þeirra tíma hætti,
Íslendinga við aðrar þjóðir, ~~einvallega á~~
~~Norðurlöndum.~~ Eftir því sem einangrunin
varð meiri, eftir því dofnaði einnig
yfir ~~Manngiði þeirra varð~~
~~míma.~~ Hitt er rétt, að einangrunin átti
sinn þátt í því, að hin forna tunga Norður-
landa-manna hélzt svo að segja óbreytt hér
á Íslandi. Samhengið í íslenskum bókmenntum
(þrátt fyrir mismunandi gæði hefur og ætíð
haldizt.) Einangrunin er ^{ein}úr sögunni, hvort
sem við viljum eða viljum ekki. ~~Uppgræ-~~

Þetta
er þetta
þetta

~~alda skeið beindist lífskrafturþjóðarinnar~~
~~umfram varð eftir að halda lífinu í sjálfu~~
~~sér, að svo miklu leyti sem það tókst, mest~~
~~á viðnagerð.~~ Nú eftir að nýir möguleikar
hafa skapast þá brýzt sköpunarþráin út í
miklu fjölbreyttari myndum en áður. Við
eigum ~~á~~ ^{meiri} ~~við~~ framúrskarandi rithöfunda og
ágæt ljóðskáld, en við hafa bætt góðir
hljómlistamenn, frábærir málara, myndhöggvarar,
leikarar o. s. f.v. Andlegur kraftur
þjóðarinnar er þess vegna síður en svo í
hnignun og ég er sannfærður um, að ást á
tungu og þjóðerni er Íslendingum eftir
harðar raunir svo runnin í merg og bein
að hvort tveggja mun styrkjast ~~við~~ ^{meiri} auknu
samskipti, sem tíminn bíður upp og krefst.
Ykkur hafa vafalaust verið sagðar sögur af
vaxandi bandarískum áhrifum á Íslandi.
Bandaríkjamenn hafa aldrei reynt að hafa
nein áhrif hér, þótt þeir vegna ófriðarhættu,

sér varnir landsins, Sú sambúð hefur yfirleitt verið ágæt.] Vaxandi áhugi á enskri tungu er ekki neitt sérþyrirbæri á Íslandi eða sprettur af dvöl varnarliðs Bandaríkjamanna hér. ~~þessi~~ flanglo-saxnesku áhrif, hvort sem þau eru til góðs eða ills, gera vart við sig um allan heim a.m.k. í frjálsum löndum ekki síður á Norðurlöndum en annars staðar. Í þessu er Ísland engin undantekning.] ~~Vært er að hafa í huga, að~~ flestir Íslendingar, sem fara til annarra landa, og Íslendingum er ferðabrá í blóðborin, leggja leið sína til Norðurlanda. Þar finna þeir mestan skyldleika, þar una þeir sér bezt. Íslendingar vita vel, að í stórum og hættusömum heimi, þá er okkur ómetanleg hjálp í okkar norrænu frændum, þess vegna metið annars! við sérstaklega hingað komu ykkar og vonum að hún verði bæði ykkur og okkur til varanlegs ávinnings.